

ו

ישראל אפרת

ובספר השלישי ממין זה, הוא „ויגואמים שותקים“ של ישראל אפרת, קנתה לה השירה האפית-אמריקאית שלנו חזקה.

אולם לאפרת עצמו אין הספר הזה אלא השלמה לשירתו. פי גם פה הוא נאמן לניגון-נפשו, לזוך-ביטויו ול„אני“ השירי שלו. אפרת הוא המנגן במשוררי אמריקה. המוסיקאליות היא הקו האופייני שלו. השיר המשתורר והמתנגן הוא המרפא היותר נאמן לכאב-הנפש ולצער-האדם. „שירו של אדם — אומר אפרת —

סולח התוהו". כלומר: התוהו הוא חטא, פי אין בו סדר ואין בו משקל. בא השיר ומכניס סדר ומשקל, וגם צליל, ומכפר על החטא.

והשיר הפשוט, הקל והמוסיקאלי, הוא בעיניו לא אמצעי, אלא מטרה בפני עצמה. אם גברה עליך העצבות ואתה צמא לגיל ולנחמה — לך אל השיר, שמע וספוג את צלילו הקל והמרענן וירווח לך. ומכיון שהשיר הוא מטרה בפני עצמה והיופי — שיא שאיפותינו, מובן מאליו, שהאמנות, שהיא המטרה, עולה על הפל, אפילו על הטבע. מעין השקפתו של אוסקאר וויילד.

אפרת רואה את העולם כאיש האמנות. הפל — חומר לצייר, לצבוע, לפסל, לשיר. ואף אלהים עצמו אמן הוא וממנו מבקש המשורר לעשותו מכחול ולצבוע בו את העולם הרחב.

גם הוא, פסילקינר, משורר הרגע, זה גרעין-הזמן, זו היחידה הקטנה של הנצח.

הוא רוצה, שהאמן הגדול, אל-העולם, יאחו בידו וינחהו על פני ההוויה רק רגע קטן. ואחר — יעשה בו כטוב בעיניו. מה ישיג ברגע אחד? "די לי — הוא אומר — פי אשאיר מאחרי במדבר הריק והאפור משעול של שלוליות-יופי". והוא נאחו ב ר ג ע י ם . בהם, רסיסי הזמן, נשקף כמו בבבואה שמש הנצח. והוא עומד רגע על הופעת-שקט כעל הופעת-סער, על הופעת-אושר כעל הופעת-צער. ועובר הלאה מתוך "גיל של תמיד-תר".

עם הרגשת הרגעים באה גם הרגשת ילדות.

האדם המרגיש את עצמו כילד רוצה להאחו באחד גדול וחזק, כבאב רחום וחנון, להיות אהוב, להיות קרוב למישהו נעלה ומרומם. והוא מבקש מאלהים, שיאחו בידו וב"פחד ערב", כש"פל היקום האפור-כהה פתאום נאלם דום — — — ובאופק כערפל מאפיל יער קט", אז "זה לזה נדחקים עציו, יד אוחות יד".

ציור זה, של יד אוחות יד, חביב עליו מאוד, פי כך דרכם של ילדים: לאחוז יד ביד.

שתים אלה, הרגשת הרגעים והרגשת הילדות, מגבירות את

השירה העברית באמריקה

האהבה לדברים קטנים, לזוטות־החיים, ואת החפץ למשחק, לצלצלי־צלילים.

לפיכך הוא מתפלל ומודה לה' על ששם את לבבו כספוג והוא מזיל דרך עיניו ואזניו ונחיריו

גוהות־הימים ואפלט־הקלילות
ותכלת־שמים וירקרק־הנירים
נריחות הנשמות הצומחות ב'פי
ועשר הקולות ב'קרף וב'ער.

משהו מיסוד האשה בנשמתו, כי היא סבילה וספגנית והיא שותה "ברבבות פיות קטנטנים" צבעים, ריחות וצלילים.

את חייו יראה כפלא נפתל עלי מורד הר. ואם דרכו זרועת־סלעים, אין בלבו עצב; פי אם ניגף הוא ו... שר. וכל הסלעים האלה לא באו אלא כדי שיוכל פלגו לשיר, פי בלי סלעי־נגף אין לזרם צליל... ("חיי") וב"צלצלי רביבים" זורחת החמה ויורדים רביבים וזוהר לגשם וגיל לו וצליל.

וכל־כך גדול כוח הצליל וכוח השיר וכל־כך רבה האופטימיות שלו, עד שגם בשעה שישיר על דם לא ירגיש כאב, לא יחוש שנאָה ולא יקרא לנקמה. אגלי־הדם מטפטפים בשירו באותה מוסיקאליות נעימה של אגלי גשם ברכה.

לא ברעש,	לא במקירות,
לא בצעים	לא, לא קיש,
אנל, אנל	דם יתרוֹן.
שותת דם.	יגע איש.

הטפטוף החשאי והריתמי של אגלי הדם ניכר יותר ומורגש יותר מגוועת האיש.

ולרוזה לוקסמבורג, זו האשה העדינה, אוהבת הפרחים וידידת הצפרים, אשר נהרגה בידי עריצים, יספוד פכה:

לי נדמה, צת תקע השוגא בקך חרבו
 'א שסך אן דם, כי אם ריחות של פרחים . . .

ריח הפרחים גדול וחזק באפו של המשורר מריח הדם, ושפך-
 ריחות הוא בעיניו רצח יותר גדול משפך-דמים.
 ובשירו "דלי" יגלה לנו עוד יותר מתורת-חיינו האמנותית,
 החפשיה והמשתעשעת :

מְצֵלָה, מְסָה רַץ הַדְּלִי	רד הַדְּלִי, אֵךְ יָךְ הַמַּיִם,
תוֹךְ בָּאָר צְמָקָה	יִסַּב חַיִּשׁ עַל נוֹ,
וּמְצַעַל שֵׁם הַדּוּלָה	יִבְטֵר לְצוּף קַל עַל שְׁטָחָם
עוֹבֵד בְּלִי הַסּוּנָה.	וּבְתוֹהֹם לֹא יְבֹא.
נִמְלָא דְלִי וְהוּוּ נִכְסֵף	וּבְהַרְיָקוּ מוֹל הַחֲמָה
לְחַתּוֹר מְסָה, מְסָה	נְרָם מַיִם וְכַיִּם,
אֵךְ מְצַעַל הַדּוּלָה שׁוֹמֵק:	תְּצַמּוֹד תּוֹהָה: אֵי הַתְּהוֹם?
צַת הַתְּרוֹקֵן צְתָה.	אֵי אֶפְלִ-מְצַמְקִים?

והד יעלה מבאר-שירתו ויענה: אין אפל-מעמקים.
 השירה הקלה, הצלולה והמצלילה, המסלסלת ביפיה — זו
 שירתו של אפרת.

אָמנָם יש וגם הוא עוזב את הדרך הישר שלו ומסתבך בענינים
 פילוסופיים ובניגוני-יאוש. אבל דברים כאלה אינם לפי טבעו
 ונושאים כאלה אינם לפי שירו. בתי-השיר שהוא יכול לבנות
 וחרוזי-הנוי שהוא אוהב לחרוז אינם סובלים במחיצתם את הנטעים
 הזרים והם סולדים מקור מגעה של יד זרה. לפיכך אין "שירי
 המחשבה" שלו שירי בת השירה שלו. בפואימה "הלס"
 מצלצל צליל שניאורי ולא צליל אפרתי. וכן הדבר ב"בת-מלכה
 ורועה" ו"נגני, נגני נא אשפת", ובשאר השירים, שבהם הוא יוצא
 לנוע על מקורות חדשים זורים.

אולם התעיות האלה לא לאורך-ימים הן. פי הוא עצמו ירא
 לסור מדרכו ולהחליף מכחולו וקולו. ועד מהרה הוא שב אל עצמו.

אז הוא שר את שיריו הדקים והענוגים: "כאן תלכי", "בליל שואה", "על ברכה עם שקיעה", "ליל חורף" (וודאי עלה מי בגנבה אל השחקים ועשקם, קטף חרש כוכבי-זהבם ועל פני הארץ זרקם). "אור וצל מתלכדים יחד, קרעי-טלית עוברים, עפים ומתנפצים, נגהי-סהר — כל היער קלחת כשפים", "מרגניות" ("פרח בין הפרחים אני והארץ היא אמנו"), "רגעי-דמדומים", "רגע אחד עם ערב", "ערבה" ("הנערה כובשת פניה בקרקע ומוסרה לעצב לבבה"), "אחרי סער" ("שך הסער, קיץ קושר חוט המשי הקרוע — לטוות שוב ירקרק שדות, שחקי זוך וגיל צנוע"), וכן רוב שירי "בין חופים רחוקים".

טוב לו למשורר מאושר וחסר-דאגה לנוד בין חופים.

פה, בדרור האינ-סופי של מים אדירים, נישא המשורר כצפור-דרור על פני מרחבים ומרחקים. הוא צד את רגעיו, אלה רסיסי-הנצח ומתמסר לצבעים, לריחות ולצלילים. פה אין כל מפריע, ופה מתגלה העולם בטהרתו וילדותו. ופה הראה אמן-האמנים, יוצר העולם, את כל כוחו האמנותי הרענן. פה "העין תמיד פקוחה" והנשמה חיה עם היקום.

פה לא התהום ולא אפלי-המעמקים יקומו ויאיימו עליו, ולא שאלת "לאן" תטרידהו ולא האינ-סוף ידכאהו. הגל הבודד, האח הקטן, מתרומם לרגע, ומתייצב פתוהה: הימשיך אל על? ובן-רגע הוא קורע סגור לבו ושופך את פניו — וחסל! וגם הגל וגם המשורר נשתחררו על-נקלה ממשאם. והצבעים, צבעי-התכלת-והלבן, צבעיו הם, וצלילי המרחקים המכסיפים — צליליו הם. והמחרוזת של זכי-הפנינים בים הכפירי — מחרוזת-שיריו הם. והכוכבים הצופים ממרומי התכלת ב"יופי כה שקט ובאור, כי רב מדי זיו בעיניהם הזורחות לראות מה מתרחש בשחור" — אלה הם חבריו וחברי הדלי על הפאר שאינו רוצה לרדת אל התהום. שם הוא שואל: אי התהומות? אי אפלי-מעמקים? ופה הכוכבים צופים ביופי ובשקט ואינם יכולים לראות מה מתרחש בתוך השחור. הסער והסופה אינם מיסודותיו. היאוש והיגון אינם מסודותיו.

תכלת־שמים, פניני־בדולח, ספיר־ים ואור־פוככים — אלה מתגלים
לפניו על הים. ולא רק על הים.

הוא שואף אל השלווה ואל היופי, כי זו תורת שירתו:

נייף העולם יצן הוא שְלוּ

ושְלו יצן הכניעו יָסִי.

וגם את הפואימה הגדולה והחדשה שלו „זהב“ יסיים בשתי
שורות אופייניות וחביבות עליו משום אמת־השירה המופעת בהן:
„ויתום כל ביופי / ויתום כל ביופי גדול“.

אבל מאז כתב את שיריו הקטנים והמתרוננים, שהם שירי־
מזמור ליופי, נשתנה משהו בעולם ונשתנה משהו גם בשירתו של
המשורר. הזעזועים שבאו על התרבות האנושית והאסונות שבאו על
עם ישראל הסירו את לוט־החלום והעיבו את זוהר־היופי, התם
והאביבי. נפתחה תהום ונראה אפל־מעמקים. בעימות לאומיות
וסוציאליות מתעוררות בשירתו ומכניסות בה גוון חדש וקול חדש.
ומעטו של אפרת מתחילות נוטפות טיפות יגון ונהי, סאטירה
ותוכחה. משהו מן הזעם הביאליקאי מסתנן ומזדלף לתוך השורות
השרות והרפות. והזעם הזה מכוון ברובו כלפי עמי־העולם
האֲדירים, שלא ידעו לחיות בחכמה ולהתפונן בתבונה לקראת
הבאות. „לא קלגסי הצר, אֶךְ המק מפפנים הוא אסונכם“ — בשורה
זו כלולה ההנחה היסודית והתמציתית למחלת־העולם. החיים
נעשו נוחים יותר מדאי — „רב מדאי שמש ומעט מדאי רוחות
וסערות“ — וכן רפו סיבי הפשר ונכנס הרקבון בלב. האנשים
דשנו מעונג ומסרו את עצמם לעצלות שבתענוגות. וכשבא יום
הרעה והצר התנפל על עולם גרדם, לא היה מי שיתקומם נגדו.
פכתה אש־העלומים, הלכה רוח הגבורה, הורד פבוד־הדגל. הופה
העולם בתמהון. „הה, אי לבכם, אי חשק החיים, אי קרב עם
המות?“ — ישאל המשורר את העולם הגדול והעצל, המופה
והגוסס. והוא מזפיר לו את העם הקטן במזרח ש־ברגע חורבנו קם
איש מענתות והרים הוד־קול בתאניה, שהדיה עדיין מתנגנים במוח

העם בלי תת לו הדמדם לעד". ואם תשאֵל: מה מועיל בשאגת-תאניה? יענך: "יש פדות גם בשאָג".

אלה הם זמירות חדשות ודברים חדשים, השוללים את היופי התמים והמתפנק, את היופי לשם יופי. מי ילד את אלה?

המלחמות והמהפכות, הפרעות וההריגות. העולם הובער באש התופת. והמדורה רוקדה לכל העברים. ומדינות מסתכלות לרגע בעריגה ופושטות זרועותן וקופצות אל תוכה כקפוץ בתולות חן מעל קרשן הקפיצי המימה". ואָנו כל-כך אָהבנו את העולם! — קורא המשורר — "מזוזת כל מדינה חדשה נשקנו ברטט, בסיכוי גיל-חיל למים-טית שערי זרות. ופליאָה, עד נבוא לשער הנון בו יקבל פנינו הלב האנושי האחד של מרחבי תבל".

ועתה בוער זה העולם שאָהבנו והלב האנושי האוהב, האחד והסובל, מתעטף ביגונו ובוכה על חורבנו. ואין מי שיכפה את האש שהבעירו "רוצחי השמש". ואיך עוד נשיר על היופי ועל האהבה? על התום ועל האָביב?

"הרב מבוקארשט", שעל מות-הקדושים שלו ישיר אפרת בשאגת-צער, הקדוש הזה, הנהרג על-ידי חיות-אָדם ובמותו הוא זורח באור-עליון, הוא לבדו, בעוצם יסוריו ובגודל-מותו יכול לכבות את אור היופי השירי, שסינוור את עינינו בשנות-השלווה. לפיכך אָנו שומעים בשירים אלה את השאָג ואת הצעק, את הקינה ואת היגון.

אבל המשורר העברי, שהוא סובל בן סובלים ומאמין בן מאמינים, לא יפנע אפילו לתהום-היאוש של ימינו ובתוך האפלה הגדולה, אפלת-המעמקים, אשר עטפה את העולם יקרא לאַחות-עמים ולאֶהבת אָדם ויראה את אור-העלייה-והתחייה. והוא קורא ללאומים הנשדים, המנושלים והמקופחים, שיבואו וישבו אתנו, אבלים וכפופים על נהרות הדמעות" ויקדשו אתנו על

כוס יין התרעלה. פי כל התפארת הגנוזה בנשמה שופעת על
 נהרות הדמעות. ובשעה שאנו "מעוני הלב ונרדפים מיאוש"
 נתחיל בלי כוח את שירת העתיד "תחזקו ידינו ותשירו אתנו".
 ושירת העתיד עוד תבוא. "עוד נעל מהקברים לאַחר המות
 — אומר המשורר — ונתמתח לזוהר שיזרום ממעל, ובכל פיפיות
 גופנו נשת מתק האוויר, שחלה וכח מתוך גפרית ורעל".
 הוא מאמין, שהפחד האיום והשאג הקופא ינדפו ויגזזו. וכן
 "כל השנאות השונות של זרות וחשד, כל ירושת הזרע הרע
 והסומא — הכל ינדוף וגז". ואז ילחש לב ללב:
 קייטו אַחִים לְמוֹת, נְהִיָּה אַחִים עִם תְּקִימָה.

והסוף?

עוד נעל. אין זה סוף. מאד שאולי הצער
 מנפל צֶהָה הפֶּרְנוּד בְּנוֹרָל שֶׁל נוּוֶע.
 כָּל הַיְקוּם מְשֻׁנֶּע: אֱלוֹהִים אוֹ שָׂד;
 נְקוּל טְמִיר בְּלֵב עֶקֶשׁוֹן יַעֲנֵן: אֱלוֹהִים!

צער זה שנוסף לשירתו הסיר ממנה את חלקתה ואת נעימותה
 והוסיף לה עמקות ועושר. נפתח הפתח לראייה רחבה יותר,
 למלתמת יצרים ולתסיסה דראמתית.

והפואימה החדשה האפית שלו "זהב", שהיא אַחות ל"וויג"
 וואמים שותקים", עולה על זו הראשונה בכוח-ביטויה, בתפיסתה
 האנושית ובשלימותה השירית. בפואימה זו, המטפלת בבהלת-
 הזהב באמריקה של 1849, נתמזגו מזיגת-ברכה השיר והסיפור,
 ויחד עם תיאורי-הנוף המזהירים ושירת הנפשות העושות בשיר,
 מתגלה כוח סיפורי ומופיעות דמויות חיות של אנשים וטיפוסים.
 היסוד הפנימי של הפואימה הוא יסוד אי-המנוחה והחיפוש
 של האדם. ישבו להם אנשים בכפריהם ועריהם, כל אחד בסביבתו
 וכל אחד תחת גפנו ותאנתו, והנה נשמע קולו של שופר-הזהב:
 בקאליפורניה נתגלה זהב!

ונתעוררו המונים. נהרס שלום הפתים ונחרבו אהבות. נרמסו אנשים, ומתו חלומות.

האם רק ידה של תאוות־הזהב היתה בזה? לא. בלב האדם בוער חשק הנדודים. ובשמעו קול השופר הוא מתעורר ויוצא לנדודיו. לא רק זהב־המתכת הוא הקוסם והקורא ללב האדם השוטה והנכסף. יש זהב אחר, של אהבה, של עלילה, של גילוי עולמות חדשים, של ספנות ושל פיבושים. ואולי לב האיש פלב הים ואין לדעת תרפובת סהר וסער, המחוללה התסיסות שם בעומק.

ב"זהב" נתן אפרת עולם מלא של עלילות, הרגשות, אנשים ומאורעות.

זהו ישוב נע ונד, ההולך לקראת ברק הזהב והחלום. מאחוריו נשאֵר הישוב העומד, השוקט, הפנוי. אָב ואם, בן ובת, אשה וילד — אלה נשארו בבית, מצפים לבשורת־המציאָה־והגילוי. מלפניו — עולם־קסם שאין לדעתו כמו, פי אין לו צורה ואין לו דמות. ובין אלה השנים — הקיבוץ ההולך והמחפש, הסובל רעב וצמא, הנמצא בספנת מות וכליון, מצד הודים ושרי־בר. יש פה תמונות מחרידות־לב על גוויעה מצמאון והשקאת צמאים בדם. יש פה מהוד הקרב של החיים והמות, ומתפארת־האהבה. פל תעלולי הגורל העוור, המכנס אנשים שונים ורחוקים מפל עברי הארץ, מתגלים פה. חזון מתלכד במציאות. שרב־מדבר מזדווג עם יסורי־המציאות. אנשים חיים דבקים באלים מתים. כור־זהב עובדים בזיעת אָפים. סאן־פראנציסקו, העיר החדשה הנבנית במדבר־הזהב, נעשית סמל היסורים, השכרות וירידת האדם. מחוז־החפץ, שאליו נמשכו בלהט־אש ובכליון־נפש אנשים רעבי־עלילה וצמאי אושר, נעשה תחנה אחרונה, של אִכזבה, של דלות ושל גסיסת כל היקר והנעלה. טהרת העיירה סיילס שבניו־אנגלאנד הפוריטאנית נהפכת לטומאת הפרך. האשה העזובה אבי מבקשת את בעלה עזרא, שנתאָהב פלולו ונחרב באהבתו. והיא עצמה מגיעה עד פ־השואל — וניצלת בנס. בני־אדם עזבו את גן־עדנם ויצאו למדבר, והם

תועים בעולם התוהו ואצבעות עוורות-חורות, של הגורל, מרמות וקוסמות להם ומתעות אותם בדרך לא־דרך.

משחק גורל הוא, משחק־תוגה מוזר, אשר מונה לאדם על אדמות ואין ממנו מנוס. וסופו — מות וכליון, אם מיתה גופנית ואם פליון רוחני.

יש הרבה מסבל האדם בחזיון דראמתי זה, וגם הרבה מן הסמל. הגעגועים על העבר, ועל הבית אשר נשאך מאחור, והכמיהה אל העתיד, ואל העולם החדש הקורא מרחוק, ההתעוררות של „נשובה” וההשתקעות ביסורי התעייה, עוז האהבה המתלקחת במדבר וסופה הגורלי, מקסם המראות המתגלים ומתעלמים, האלים המתים והמתפללים החיים, הוד המלך־מות המתגלה לא־פעם, התהום שאל תוכה מתגלגלת לולה, זו האשה העזה והקוסמית, ושאליה נמשך גם עזרא לונט, דמות האשה השומרת אמונים אפי „שחמדת־תומה עצמה היתה תריסה” עם ילדה הקטן דני, והסכנה האורבת לה בסאן־פראנציסקו, המלאך שפורים המחפבים אותה משום ש„מצאו בה התום שגם השוקעים סוגדים נכחו ברעד תפילה”, כל פסולת־האדם הזאת, שהיא נסורת הזהב המבוקש ואיננו, זה צאן־האדם שנעשו זאבים, עם אור־הזריחה שמאחוריהם ואור־השקיעה לפניהם, זה זהב החלומות אשר פכה ואיננו — כל זה מתלכד לתמונה אחת, רבת־צבעים־וגוונים וגם רבת־ענין־ומשמעת, שיגון האדם אצור בה ונשקף מתוכה.

בפואימה זו, „זהב”, גלה אפרת פוח שירי־סיפורי חדש ולשירה העברית שלנו באמריקה גוסף עוד נכס יקר־ערך.